

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Головне слідче управління СБ України
Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

О. О. Буряк, О. І. Букрєєв, Д. О. Олєйніков, М. В. Членов

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Практичний посібник

За загальною редакцією
заслуженого юриста України
А. З. Швеця

Київ – Харків
«Право»
2022

Колектив авторів:

О. О. Буряк, заступник начальника Головного слідчого управління СБ України, кандидат юридичних наук, полковник юстиції;

О. І. Букрєєв, заступник начальника відділу Головного слідчого управління СБ України, полковник юстиції;

Д. О. Олейніков, професор спеціальної кафедри № 4 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, полковник;

М. В. Членов, старший викладач спеціальної кафедри № 1 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, полковник

Рецензенти:

Д. М. Прокоф'єва-Янчиленко, доктор юридичних наук, Керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, заслужений юрист України;

С. Л. Фальченко, кандидат юридичних наук, доцент, офіцер з особливих доручень ДІАЗ СБ України, полковник

Буряк О. О.

Б91 Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації : практич. poradник / О. О. Буряк, О. І. Букрєєв, Д. О. Олейніков, М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. – Харків: Право, 2022. – 98 с.

ISBN 978-966-998-421-0

Практичний poradник з загальних засад кримінально-правової кваліфікації колабораційної діяльності підготовлено з використанням судово-слідчої практики останніх місяців. Докладно з урахуванням теоретичних положень науки кримінального права та аналізу судових рішень у вказаній категорії проваджень роз'яснені положення статті 111-1 Кримінального кодексу України, проведено розмежування з діями, які мають суміжний склад.

Запропоноване видання зорієнтовано на практичне використання та вирішення суперечностей у кримінально-правовій оцінці колабораційної діяльності. Робота розрахована перш за все на використання її співробітниками слідчих та оперативних підрозділів СБ України, суддями, працівниками інших правоохоронних органів. Може бути корисною для студентів, аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів, науковців, сфери інтересів яких стосується зазначена тематика.

УДК 343.322(477)(072)

© Буряк О. О., Букрєєв О. І., Олейніков Д. О.,
Членов М. В., 2022

ISBN 978-966-998-421-0

© Видавництво «Право», оформлення, 2022

ЗМІСТ

Вступне слово	4
I. Загальні положення	8
II. Визначення окремих понять та категорій	10
III. Об’єктивна сторона колабораційної діяльності	20
IV. Суб’єктивні ознаки колабораційної діяльності	60
V. Кваліфікуючі ознаки колабораційної діяльності	62
VI. Розмежування колабораційної діяльності (ст. 111–1 КК України) та діянь, які мають суміжний склад (ст. 111 та ст. 436–2 КК України).....	63
Додаток 1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни	75
Додаток 2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: положення про закони і звичаї війни на суходолі.....	90
Список використаної літератури	93

ВСТУПНЕ СЛОВО

24 лютого 2022 року російська федерація реалізувала новий етап збройної агресії проти України, розпочавши ракетні обстріли об'єктів цивільної і військової критичної інфраструктури та перейшовши до повномасштабного вторгнення одразу на декількох ділянках державного кордону України. В умовах війни, розпочатої агресором, як ніколи важливим став захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, які, відповідно до ст. 17 Конституції України, є найважливішими функціями держави і справою всього Українського народу.

Одним із методів ведення гібридної війни державою-агресором було застосовано метод поглинання окремих районів нашої держави та створення на них осередків ведення ідеологічного та інформаційного протистояння з метою поступового ослаблення впливу України та реалізації суверенітету в цих та прилеглих районах. Така руйнівна політика РФ, а також розширення колабораційної діяльності на захоплених територіях, як показали подальші події, полегшили окупацію окремих районів Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, які межують між собою та анексованим півостровом Крим. Що стосується інших областей, де окупант передчував легку перемогу, він отримав гідну відсіч та з ганьбою відступив.

Описані події чітко свідчать про те, що подальші законодавчі кроки, спрямовані на впровадження кримінальної відповідальності за колабораціонізм, мали, без перебільшення, вирішальне значення для створення ефективного механізму боротьби з цим негативним явищем.

Аналізуючи руйнівний вплив колабораціонізму, автори проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за кола-

бораційну діяльність» відзначили таке: «ряд громадян України та юридичних осіб сприяли чи продовжують сприяти РФ у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включаючи підтримку збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора та інші дії, які кваліфікуються як колабораціонізм. Більше того, наразі особи, причетні до здійснення колабораціонізму, продовжують претендувати на високі посади в державі, впливати на формування державної політики чи інформаційного простору України, що є неприпустимим в умовах продовження збройної агресії та ведення бойових дій».

Через 5 місяців застосування статті 111–1 КК України та низки винесених обвинувальних вироків щодо осіб, винних у вчиненні колабораційної діяльності, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану слідчо-судова практика формується досить інтенсивно і, подекуди, демонструє розбіжності в застосуванні норм про кримінальну відповідальність, особливо в питаннях сукупності кримінальних правопорушень. Означена вада та низка інших недоліків, зокрема, категоріального характеру, мають бути подолані, а слідчо-судова практика розслідування колабораційної діяльності – проаналізована та узагальнена на предмет позитивного досвіду.

Узагальнення позитивного досвіду розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111–1 КК України та його поширення серед науковців і практиків і є головною метою цього видання. Сильною стороною підготовленого практичного poradnika є плідна співпраця слідчих-практиків СБ України та науковців ІПЮК для СБУ НЮУ ім. Ярослава Мудрого.

Сподіваємось на те, що практичний poradник, підготовлений в інтересах практичних підрозділів, буде сприйнято позитивно та стане підґрунтям для подальшого удосконалення механізму боротьби з пособниками країни-агресора. Автори з вдячністю сприймуть побажання та зауваження фахівців, висловлені у доброзичливій та конструктивній формі.

Олександр ЧЕРВЯКОВ,

*т.в.о. начальника Інституту підготовки юридичних кадрів
для СБ України НЮУ ім. Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, полковник*

Стаття 111⁻¹. Колабораційна діяльність

1. Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України –

караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

2. Добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, –

карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, –

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

4. Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, –

караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна.

5. Добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

6. Організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах –

караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

7. Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утво-

рені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, –

караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

8. Вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, –

карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. 1. У частині першій цієї статті публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації.

2. У частині шостій цієї статті під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо.

3. У частині шостій цієї статті під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

4. Тяжкими наслідками у частині восьмій цієї статті вважається шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Колабораціонізм (від фр. collaboration – «співробітництво») – термін, який нещодавно запроваджено до законодавства України про кримінальну відповідальність, та за загальним визначенням означає співробітництво колаборанта з окупаційною владою на шкоду власній державі. У широкому розумінні – це співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

На початку березня поточного року, в умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України, Верховна Рада прийняла два закони, які встановлюють відповідальність за колабораційну діяльність. Мова йде про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» від 3 березня 2022 року №2108-IX та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність)» від 3 березня 2022 року №2107-IX.

Цими Законами законодавцем внесено зміни до Кримінального, Кримінального процесуального та Виборчого кодексів України, Законів України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про громадські об'єднання», «Про державну таємницю», «Про політичні партії в Україні», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність було запроваджено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» від 3 березня 2022 року, №2108-IX, яким Кримінальний кодекс доповнено новою статтею 111–1 «Колабораційна діяльність». Цією статтею охоплено значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо співпраці з державою-агресором. В обґрунтування необхідності прийняття вказаного Закону зазначено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом.

При притягненні осіб до кримінальної відповідальності за ст. 111–1 КК України, необхідно враховувати положення ч. 2 ст. 4 КК України про те, що кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кри-

мінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Враховуючи, що набрання чинності Законом України № 2108-IX відбулось 15 березня 2022 року, оголошення підозри особі за вказаною статтею можливо лише за дії вчинені з 15 березня 2022 року. При цьому всі діяння, вчинені раніше, навіть, якщо вони формально утворюють склад того чи іншого виду колабораційної діяльності, не містять підстав для притягнення осіб до кримінальної відповідальності (за умови, що такі діяння не містять склад іншого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України), оскільки Закон № 2108-IX згідно ч. 2 ст. 5 КК України не має зворотної сили в часі.

Відповідно до ч. 2 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, досудове розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111–1 КК України, здійснюється слідчими органів безпеки.

II. ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ

Коментована стаття запроваджує окремі категорії, раніше не визначені у кримінальному законодавстві України: «здійснення збройної агресії проти України», «встановлення та утвердження тимчасової окупації», які в контексті боротьби з колабораційною діяльністю є наскрізними та повинні охарактеризовані докладно.

Агресія (від лат. *aggressio* – напад) – поняття міжнародного права, яке означає протиправне, пряме чи опосередковане, застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави. Про факт **здійснення збройної агресії** проти України свідчать такі нормативно-правові акти, прийняті з 2014 року:

– Заява Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подоланні її наслідків», схвалена Постановою Верховної Ради України від 15 квітня 2015 року № 337-VIII. У зазначеній Заяві Верховною Радою констатовано, що *«збройна агресія Російської Федерації проти України розпочалася 20 лютого 2014 року, коли були зафіксовані перші випадки порушення Збройними Силами Російської Федерації всупереч міжнародно-правовим*

зобов'язанням Російської Федерації порядку перетину державного кордону України в районі Керченської протоки та використання нею своїх військових формувань, дислокованих у Криму відповідно до Угоди між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України від 28 травня 1997 року, для блокування українських військових частин»;

– Указ Президента України від 17 березня 2014 року № 303/2014 «Про часткову мобілізацію», яким констатовано, що «Суспільно-політична ситуація на Кримському півострові загострилася, мають місце неприхована агресія, захоплення російською стороною частини території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Незаконно створеними збройними формуваннями проросійського спрямування за підтримки військових підрозділів збройних сил Російської Федерації захоплюються та блокуються будівлі органів державної влади, органів влади в Автономній Республіці Крим, аеропорти, суходільні та морські транспортні комунікації, органи військового управління, військові частини та установи Збройних Сил України, що дислоковані на Кримському півострові»;

– Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII (втратив чинність на підставі Закону України від 21 квітня 2022 року № 2217-IX), у якому визначено, що «Російська Федерація чинить злочин агресії проти України та здійснює тимчасову окупацію частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації, що складаються з регулярних з'єднань і підрозділів, підпорядкованих Міністерству оборони Російської Федерації, підрозділів та спеціальних формувань, підпорядкованих іншим силовим відомствам Російської Федерації, їхніх радників, інструкторів та іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також за допомогою окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні Російській

Федерації самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України»;

– *постанова Верховної Ради України «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейської Комісії, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав щодо невизнання незалежності незаконних утворень на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей» від 15 березня 2022 року № 2039-IX, в якій зазначено, що застосування Російською Федерацією збройної сили проти України становить злочин збройної агресії і цей факт визнається міжнародною спільнотою;*

– *постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з визнанням Російською Федерацією незалежності незаконних самопроголошених утворень на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України» від 22 лютого 2022 року № 2093-IX, у якій зазначено, що 21 лютого 2022 року Президент Російської Федерації визнав незалежність незаконних самопроголошених утворень на тимчасово окупованих частинах території України та наказав ввести війська Російської Федерації на територію України. Цим рішенням Російська Федерація здійснила акт чергової агресії та вкотре грубо порушила державний суверенітет і територіальну цілісність України в рамках міжнародно визнаних кордонів, а також низку міжнародно-правових актів багатостороннього і двостороннього характеру.*

– *Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Зазначений Указ в якості підстави введення воєнного стану в Україні зазначає військову агресію Російської Федерації проти України;*

– *Укази Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022, від 17 травня 2022 року № 341/2022, від 17 серпня 2022 року № 573/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». Зазначені Укази в якості підстави продовження строку воєнного стану в Україні зазначають триваючу широкомасштабну збройну агресію Російської Федерації (далі – рф) проти України.*

Таким чином, збройна агресія рф проти України є продовжуваним діянням, яке розпочалось 20 лютого 2014 року та продовжується по теперішній час.

Здійснивши збройну агресію проти України, рф порушила фундаментальні принципи та норми міжнародного права, зокрема ті, що містяться у:

- Статуті ООН 1945 року;
- Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінському Заключному акті) 1975 року;
- Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН 1970 року;
- Резолюції ГА ООН «Визначення агресії» 1974 року;
- Декларації про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про забезпечення їх незалежності та суверенітету 1965 року;
- Декларації про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав 1981 року;
- Декларації про посилення ефективності принципу утримання від погрози силою чи застосування сили у міжнародних відносинах 1987 року.

росія також порушила низку двосторонніх та багатосторонніх договорів та угод, зокрема:

- Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року;
- Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ 1997 року;
- Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 2003 року;
- Договір між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року;
- Угоду між Україною та РФ про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України 1999 року.

Окупація та подальша анексія росією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, а також протиправні дії рф на Донбасі, цілковито підпадають під визначення агресії відповідно до пунктів а),

b), c), d), e) і g) статті 3 додатка до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (3314(XXIX)). Такі дії є важким злочином проти міжнародного миру, який тягне за собою міжнародно-правову відповідальність російської федерації як держави та міжнародну кримінальну відповідальність її вищого керівництва.

Разом з цим необхідно враховувати, що республіку білорусь (далі за текстом – рб) також можна розглядати як державу-агресора. Так, відповідно до Резолюції 3314, агресією є використання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, що суперечить Статуту Організації Об'єднаних Націй. Крім загально-го визначення агресії Резолюція 3314 містить і перелік дій, які незалежно від оголошення війни кваліфікуються як акт агресії:

a) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави, або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не мала, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія території іншої держави або її частини із застосуванням сили;

b) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

c) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

d) напад збройними силами держави на сухопутні, морські чи повітряні сили або морські та повітряні флоти іншої держави;

e) **застосування збройних сил однієї держави, що перебувають на території іншої держави за згодою з державою, що приймає, з порушенням умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їхнього перебування на такій території після припинення дії угоди;**

f) **дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для вчинення акту агресії проти третьої держави;**

g) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які вчиняють акти застосування збройної сили проти іншої держави, що мають такий серйозний характер, що це рівносильне переліченим вище актам.